

پیشگریمانه‌ی پراگماتیکی له ئەفسانه‌ی کوردیدا

هیلکە‌ی نامی به نموونه

م. ی. جیهان یووسف ئەحمەد

م. کارزان عەبدوللا جێژنی

زمانی کوردی / کۆلیژی پەرورەدە / زانکۆی سەلاحەددین

زمانی کوردی / کۆلیژی پەرورەدە / زانکۆی سەلاحەددین

karzan.jezhny@su.edu.krd

Jihan.y.ahmed@su.edu.krd

پوختە:

پیشگریمانه هه‌له‌نجانی واتایه له ده‌ربڕیندا، کاتی ئه‌و واتایه به‌ فۆرمیکێ راسته‌وخۆ نه‌گوتراوه و واتاکه‌ی وابه‌سته‌یه به‌ زانیارییه‌ پیشینه‌کانی و ده‌رگه‌وه. گرنگی ئه‌م توێژینه‌وه‌یه له‌ وه‌دایه‌ که‌ لایه‌نی پراکتیکه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ده‌قه‌ له‌ دووتویی پراگماتیکدا، ئه‌وه‌ ده‌رده‌خات که‌ ده‌قی ئه‌ده‌بی وه‌ک هه‌ر ده‌قیکی تر پێوه‌ستی بنه‌ما زمانیه‌کانه. توێژینه‌وه‌که‌ گریمانیه‌ی ئه‌وه‌ ده‌کات که‌ پیشگریمانه، وه‌ک دیاردیه‌یه‌کی پراگماتیک، له‌ چینی واتایی ئه‌م ئەفسانه‌دا هه‌یه و ده‌توانن واتا قووله‌کان و زه‌مینه‌ کولتووورییه‌کانی پشت گێرانه‌وه‌ ئەفسانه‌یه‌یه‌کان ئاشکرا بکه‌ن. ئامانجی توێژینه‌وه‌که‌ ئه‌وه‌یه‌ بیه‌سه‌لمینیت که‌ شیکارییه‌ پیشگریمانه‌یه‌ی، ده‌بیته‌ پرديک بۆ ده‌رخستنی واتای قوولی ده‌قه‌کان. له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا، رێبازی وه‌سفیه‌ی شیکاری بۆ شیکاری ده‌قه‌کان دا‌رشتنه‌ پیشگریمانه‌یه‌یه‌کان به‌کار هاتووه. توێژینه‌وه‌که‌ له‌ سێ به‌ش و ئەنجام و لیستی سه‌رچاوه‌کان پیک هاتووه. به‌شی یه‌که‌م بۆ پیشه‌کی توێژینه‌وه‌که‌ ته‌رخان کراوه له‌ به‌شی دووه‌مدا باس له‌ زاراوه‌ی پیشگریمانه و جۆره‌کانی پیشگریمانه و جیاوازی نیوان پیشگریمانه و گرته‌وه‌ پوون کراوه‌ته‌وه، به‌شی سێهه‌م به‌شیکی پراکتیکیه‌، له‌م به‌شه‌دا جۆره‌کانی پیشگریمانه له‌ ئەفسانه‌ی (هیلکە‌ی نامی، حه‌وت برا، راوی چیا‌ی ره‌ش) به‌ وردی پوون کراوه‌ته‌وه.

وه‌رگرتن: ٢٠٢٥/٥/١٥

په‌سه‌ندکردن: ٢٠٢٥/٦/٢٥

بلا‌وکردنه‌وه: ٢٠٢٥/٧/٢٧

کلیله‌وه‌:

ئەفسانه، پراگماتیک،
پیشگریمانه، گرته‌وه،
هیلکە‌ی نامی.

گۆفاری ئەکادیمیای کوردی، گۆفاریکی زانستیی وهرزییه، له‌لایه‌ن ئەکادیمیای کوردیه‌وه‌ ده‌رده‌کریت و بایه‌خ به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی کوردناسی له‌ یواره‌کانی زمان، ئه‌ده‌ب، دیروک، جوگرافیا و کولتوووری کوردی دادات. گۆفاره‌که‌ لیکۆلینه‌وه‌کان به‌ زمانه‌کانی کوردی، عه‌ره‌بی و ئینگلیزی بلا‌و ده‌کاته‌وه و یه‌که‌م ژماره‌ی له‌ سال‌ی ٢٠٠٢دا بلا‌و بووه‌ته‌وه. ئه‌م گۆفاره‌ له‌لایه‌ن وه‌زاره‌تی خویندنی بالا و توێژینه‌وه‌ی زانستیی حکومه‌تی هه‌ریه‌می کوردستانه‌وه، بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی پله‌ی زانستیی باوه‌رپیکراوه.

نەرىتىيەكان بۇ شىكردنەۋەى پىۋەندىى نىۋان زمان و
كولتور.

۳-۱- رېبازى تويژىنەۋەكە:

ئەم تويژىنەۋەى پىشت بە رېبازى ۋەسفى شىكارى
دەبەستىت، بە بەكارهينانى چەمكەكانى
پىشگرىمانەى پراگماتىكى بۇ شىكردنەۋەى داتاكانى
تويژىنەۋەكە، كە نموۋەكان بە شىۋەىكى
سىستەماتىك شىكارىيان بۇ كراۋە بۇ دىارىكىردى
جۆرەكانى پىشگرىمانەى پراگماتىكى.

۴-۱- ئامانجى تويژىنەۋەكە:

ئامانجى سەرەكىى ئەم تويژىنەۋەى برىتىيە لە:

- بەدەرخستنى واتاى پراگماتىكى لە دەقى
ئەفسانەبىدا، بەھۋى پىۋانى پىشگرىمانەى
پراگماتىكىيەۋە.

- نىشاندانى رۆلى پىشگرىمانەكان لە گىرپانەۋەى دەقى
ئەفسانەبىدا

۵-۱- سنوور و كەرستەى تويژىنەۋەكە:

تويژىنەۋەكە لە چوارچىۋەى زانستى پراگماتىكىدايە
ۋ دەچىتە خانەى پراگماتىكىى ئەدەبىيەۋە. كەرەسەى
تويژىنەۋەكە سى ئەفسانەى ھەلبۇزىردراۋن: (ھىلكەى
نامى، ھەوت برا، راۋى چىاي رەش) لە كىتىبى
"ھىلكەى نامى" دا كۆمەلىك ئەفسانە ۋ ھىكايەتى
جۆراۋجۆرى فۆلكلورى كوردەۋارىى لەخۇ گرتوۋە.

۶-۱- (ناۋەرۆك) تويژىنەۋەكە:

تويژىنەۋەكە لە سى بەشى سەرەكى پىك دىت:

بەشى يەكەم

۱- پىشەكى

۱-۱- ناۋىشان و گرنگىى تويژىنەۋەكە:

ئەم تويژىنەۋەى بە ناۋىشانى
(پىشگرىمانەى پراگماتىكى لە ئەفسانەى كوردىدا،
ھىلكەى نامى بە نموۋە) يە، پىشگرىمانەى پراگماتىكى
ۋەك بۇچوونىكى بىنەرەتى لە بوارى زانستى
پراگماتىكىدا، رۆلىكى سەرەكى دەگىرپىت لە
رۋونكرىدەۋەى ئەم واتا شاراۋانەى كە لە ناۋ دەقدا
ھەشاردراۋن. ئەم تويژىنەۋەى ھەۋلەدەتات واتا
نەگوتراۋە گەيەنراۋەكان لە دەقە ئەفسانەبىيەكانى
"ھىلكەى نامى" رۆشن بىكاتەۋە، ھەرۋەھا ھەۋل
دەدات پىۋەندىى نىۋان پىشگرىمانە پراگماتىكىيەكان
ۋ رەۋتى گىرپانەۋەى ئەفسانەبىى لە رىگەى زمان
(گوتراۋەكانەۋە) رۋون بىكاتەۋە.

۲-۱- ھۋى ھەلبۇزاردى تويژىنەۋەكە:

ھەلبۇزاردى ئەم بابەتە لەسەر بىنەماى چەند
ھۆكارىكى سەرەكىيەۋە بىياد نراۋە:

- كەمىى تويژىنەۋەى ئەكادىمىى لەسەر
پىشگرىمانەكان لە زمان ۋ ئەدەبى كوردىدا، بە
تايىبەتى لە بوارى ئەدەبى كوردى بە گشتى ۋ
ئەفسانە بە تايىبەتى.

- ئەفسانەى (ھىلكەى نامى) نموۋەيەكى رۋونە لە
ئەفسانەى كوردىدا، كە جۆرەكانى پىشگرىمانەى
پراگماتىكى بەرۋونى تىيدا رەنگى داۋەتەۋە.

- پىۋىستى رۋونكرىدەۋەى پىۋەندىى نىۋان
پىشگرىمانەى پراگماتىكى ۋ شىۋازى گىرپانەۋەى
ئەفسانەبىى بۇ تىگەيشتن لە واتاى قوۋلى ئەفسانە، كە
سەرچاۋەيەكى دەۋلەمەندە لە زانىارىى كولتورى ۋ

پیشگری (Pre)، که به واتای (به ر له) یان (پیش) دیت و (supposition) به واتای (گریمانه)، یان (دانانی) دیت (کریم، ۲۰۰۹: ۴۰). له زمانی کوردیدیشدا، توئژهران چەندان زاره‌وه‌ی جیاوازیان بۆ به‌کار هیناوه. ۲ له و توئژینه‌وه‌یه‌دا زاراوه‌ی (پیشگریمانه) به‌کار هاتوو، که بۆچوونیک‌ی واتاییه بۆ لیکدانه‌وه‌ی پیوه‌ندی دولایه‌نه‌ی نیوان رسته‌کانی زمان، یاخود ئه‌و زانیاریه‌ شاراو‌یه، که پیش دهربرینی رسته‌یه‌ک لای قسه‌که‌ر و گوینگر هه‌یه. زاراوه‌ی پیشگریمانه له هه‌ردوو ئاستی سیمانتیک و پراگماتیک به‌کار دیت، که (کوینگر/وه‌رگر) له رینگه‌ که‌رسه‌ زمانیه‌که‌نه‌وه‌ پیشگریمانه‌ی واتایه‌کی دهرنه‌براو ده‌کا (که‌مال، ۲۰۰۹: ۲۸).

توئژهرانی کوردیش چەندان زاراوه‌ی جیاوازیان بۆ زاراوه‌یه‌ (Presupposition) داناوه، له‌وانه: (گریمانه‌ی پیشه‌کی، پیشبینی پیشوه‌خت، به‌رگریمانه، واتای پیشبینی، گریمانه‌ی پیشینه)، له‌م توئژینه‌وه‌یدا زاراوه‌ی (پیشگریمانه‌ی) بۆ به‌کار هاتوو.

۲-۲- پیشگریمانه‌ی سیمانتیکی Semantic Presupposition

پیشگریمانه‌ی سیمانتیکی ئاماژه بۆ ئه‌و گریمانه‌یه یان ئه‌و واتایانه‌ ده‌کات، که له وشه و ده‌سته‌واژه و رسته‌دا هه‌ن، له خودی زمانه‌که‌دا چه‌سپاون و وابه‌سته‌ نین به‌ ده‌ور و به‌ر و مه‌به‌ستی قسه‌که‌ره‌وه، چونکه‌ پیشگریمانه‌ی سیمانتیکی زیاتر له واتای که‌رته‌ پیکه‌ینه‌ره‌کانی دهربرینه‌که‌وه‌ به‌ده‌ست ده‌هینریت، به‌بی پیوستی گه‌رانه‌وه‌ بۆ ده‌ور و به‌ر (مه‌مه‌د، ۲۰۰۹: ۱۱۲). که‌واته، پیشگریمانه‌ی سیمانتیکی پیوه‌سته‌ به‌و زانیاریانه‌ی که له رسته‌که‌دا

به‌شی یه‌که‌م: بۆ پیشه‌کی توئژینه‌وه‌که‌ ته‌رخانکراوه. به‌شی دووه‌م: به‌شیکی تیورییه، که تیندا چه‌مک و زاراوه‌ی پیشگریمانه‌ روون کراوه‌ته‌وه، پاشان هه‌ردوو جۆری پیشگریمانه: که پیشگریمانه‌ی سیمانتیکی و پراگماتیکیه‌ باس کراوه. دواتر، جیاوازی نیوان پیشگریمانه و گرتنه‌وه‌ روون کراوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها جۆره‌کانی پیشگریمانه، که بریتین له: پیشگریمانه‌ی بوون، پیشگریمانه‌ی راسته‌قینه، پیشگریمانه‌ی ناراسته‌قینه، پیشگریمانه‌ی دژه‌واقع، پیشگریمانه‌ی فره‌نگی و پیشگریمانه‌ی پۆنانی، روون کراوه‌ته‌وه. به‌شی سێهه‌م: به‌شیکی پراکتیکیه، له‌م به‌شه‌دا جۆره‌کانی پیشگریمانه له ئه‌فسانه‌ی (هیکه‌ی نامی، هه‌وت برا، راوی چیا ی په‌ش) به‌ وردی باسکراوه. له‌ کۆتاییشدا ئه‌نجام، لیستی سه‌رچاوه‌کان و پوخته‌ی توئژینه‌وه‌که‌ به‌ زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی خراونه‌ته‌ پوو.

به‌شی دووه‌م

۱-۲- چه‌مک و زاراوه‌ی پیشگریمانه:

چه‌مکی پیشگریمانه‌ میژوویه‌کی درێژی هه‌یه، به‌ برۆای لیندبیرگ، ریشه‌ی له‌ فه‌لسه‌فه‌وه‌ وه‌رگیراوه، فه‌یله‌سووفه‌کانیش دیدگای تایبه‌ت به‌ خۆیان هه‌یه، که تا راده‌یه‌ک جیاوازه له دیدگای زمانناسه‌کان، که مامه‌له‌ له‌گه‌ل پیشگریمانه‌کانی وشه و رسته و دهربرینه‌کاندا ده‌که‌ن، وه‌ک جۆریک له زانیاری دهرنه‌برداو لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه. بۆ ئه‌وه‌ی دهربرینه‌کان به‌ شیوه‌یه‌کی واتادار لیک بدرینه‌وه‌ (Mane, ۲۰۰۱: ۷).

له‌ پووی زاراوه‌وه‌ (Presupposition) زاراوه‌یه‌کی ئینگلیزییه، که له‌ دوو به‌ش پیک دیت:

۱Gottlob Frege's یه‌که‌م فه‌یله‌سووف بووه له‌ سالی ۱۸۹۲ له وتاریکیدا به‌ ناوی (Sense and Reference) باسی بۆچوونی پیشگریمانه‌ی کردوه (Gregory Laurence, ۲۰۰۶, p:۳۰).

بۆ شىكرىدەنەۋەى چۆنىەتتى واتا و تىگە يىشتىنى لە پىئوھەندىكرىدنا دەپەخسىتن، لە چوارچىۋەى رىستەيەك يان گوتنىكدە دەردەكەۋىت و جۆرىكە لە دەرنەنجام لەسەر بىنەماى مەبەستى قىسەكەر و زانىيارى گويگر و ئەو دەوروبەرى كە رىستەكە تىيدا دەردەبەردىت، كەۋاتە پىشگرىمانەى پراگماتىكى بەر لە دەربېرىنى گوتنەكەى، بەراستى ھەيە، بەم پىيە قىسەكەرەكانن گرېمانەيان ھەيە نەك رىستەكان. (سورخى، ۲۰۱۶: ۵۳)

پىشگرىمانەى پراگماتىكى ئامازەيە بۆ ئەو گرېمانە يان بىروبەۋەرانەى كە قىسەكەر لە كاتى گوتندا بە شتىكى ئاساى دەزانىت. ئەمانە بە پوونى باس نەكراون، بەلام پىيىستى بۆ ئەۋەى دەربېرىنەكە واتادار بىت. دەتوانىن بلىن؛ پىشگرىمانەى پراگماتىكى لەگەل بەكارھىنانى ژمارەيەكى زۆرى وشە، گرى، رۆنانەكان، لە پىئوھەندىدايە، ئەو كاتە دەبىتە پىشگرىمانە، كە قىسەكەر لە دەوروبەردە دەريانبېرىت. واتە پىشگرىمانەى پراگماتىكى؛ بە تەۋاۋى پىئوھەستە بە دەوربەر (context) ھەۋە (قاسم، عيسى، ۲۰۲۳: ۷۱)، ئەمەش يەككىكە لە تايىبەتمەندىيە سەرەككىيەكانى پىشگرىمانەى پراگماتىكى، كە وابەستەيە بە دەوروبەردە، ئەو دەوروبەرى كە گوتنەكەى تىدا دەربېرداۋە، بەلام راستەۋخۇ باس نەكراون، بەلكوۋ گويگر گرېمانەى دەكات. زۆر جارىش ئەم پىشگرىمانەيە پشت بە زانىيارى ھاۋەش، يان ئەزمۇنە ھاۋەشەكانى نىۋان قىسەكەر و گويگر دەبەستىت، لەگەل ئەو دەوروبەرى كە گوتنەكەى تىدا دەدەبەردىت، بۆ نمۇنە:

(۲) ۋازى لە يارىكرىدەن ھىناۋە.

نمۇنەى (۲) ھەلگىرى كۆمەلىك پىشگرىمانەيە:

پىشگرىمانە ۱: پىشتر يارى تۆپى پىيى كىردوۋە ← ئەگەر لە گۆرەپانى تۆپى پىيى بىت.

ھەيە. بەشپوھەك، پىئوھەندى تەنگاۋەنگى لەگەل فرىزەكانى ناۋ رىستەدا ھەيە (مەحمۇد، ۲۰۰۶: ۹۹). ئەمەش يەككىكە لە تايىبەتمەندىيە سەرەككىيەكانى پىشگرىمانەى سىمانتىكى، جگە لەۋەش، پىشگرىمانەى سىمانتىكى وابەستەيە بە پىئوھەندى لۆژىكى نىۋان دوۋ رىستەۋە، كە راستى رىستەى يەكەم مەرج دەبىت بۆ راستى پىشگرىمانەكە، واتە رىستەى دوۋەم جەخت لەسەر ئەو زانىيارىانە دەكاتەۋە، كە لە رىستەى يەكەمدا ھەيە. لەم چەشەندە گويگر بۆ ھەلىنجانى واتا پىشگرىمانەكراۋەكانى گوتنەكە پىيىستى بە زانىيارى دەركى يان كۆنتىكىستى ئاخاۋتەكە نىيە، پىيىستى و راستى پىشگرىمانەكە، مەرجىكە بۆ راستى رىستەكە (عيسى، قاسم، ۲۰۲۳: ۷۰). بۆ نمۇنە:

(۱) نەۋزاد پەشىمانە لەۋەى بەشدارى لە ئاھەنگەكەدا نەكردوۋە.

لە رىستەى (۱)دا، بەھۋى وشەى "پەشىمانى"يەۋە، لە پوۋى واتاۋە پىشگرىمانە دەكرىت كە كردارى (ئامادەنەۋون) پوۋى داۋە و ئەم پىشگرىمانەيە لە واتاى وشەى "پەشىمانى"دا ھەيە و وابەستەى دەوروبەر يان مەبەستى قىسەكەر نىيە.

۲-۳- پىشگرىمانەى پراگماتىكى Pragmatic Presupposition:

بە شپوھەكى گشتى، پىشگرىمانە چەمكىي پراگماتىكىيە، ئامازەيە بۆ دەربېرىنكى ناراستەۋخۇ لەلايەن قىسەكەر و پىشېنىكرىدەن و گرېمانەكردەن لەلايەن گويگرەۋە لە دەوربەرىكى دىارىكراۋدا. بەگشتى واتاى پراگماتىكى ئەو واتايەيە كە ناچىتە ناۋ سىمانتىكىيەۋە، واتە بەشېك نىيە لە واتاى فەرھەنگى وشەكان و ئەو واتا رىزمانىيەى لە چۆنىەتتى رىزبۋونى وشەكان لەناۋ رىستەدا بەدەست دىت. (كرىم، رسول، ۲۰۱۹: ۶) ئەم زاراۋانە بىنەمايەك

ههروههها مامه له له گه ل زانیارییه گریمانه کراوهکان یان پاشخانهکاندا دهکات، که دهبیت راست بن یان له دهووبهردا گریمانه بکرین له دهووبهردا بو ئهوهی رسته که واتای ههبیت، بو نمونه:

(۳) نهوزاد وازی له جگه رهکیشان هیناوه.

له رستهی (۳) دا گوینگر گریمانه دهکات که پیشتر نهوزاد جگه ره ی کیشاوه له کاتیکدا ئه گه نه ریش بکری هه مان پیشگریمانه بوونی ههیه، به لام له گرته وهدا له کاتی نه ریکردندا گرته وه نامینی و ده که وئ، پیوهندی نیوان رستهکان ون ده بن (که مال، ۲۰۰۹: ۹۸). بو نمونه:

(۴) ئازاد دوینی میوهی خوارد.

(۵) ئازاد دوینی تریی خوارد.

له گرته وهدا، ئه گه ر رستهی (۴) راست بیت ئه و رستهی (۵) راسته، چونکه "تری" میوهیه، واته میوه "تری" ش ده گرته وه، به لام ئه گه ر هاتوو رستهی (۴) نه ری بکریت ئه و رستهی (۵) ناراست ده بیت و پیوهندی نیوان رستهکان ده که ویت و نامیت، چونکه نه ک هه ر راست نییه که تریی خواردوه، به لکو روونیش نییه، که دوینی چی خواردوه (Crystal, ۲۰۱۱: ۸۹).

که واته گرته وه ئه وهیه، که هه ر وشهیه ک ده لاله ت بکاته سه ر به شیک له ماناکه ی (خوشناو، ۲۰۱۰، ۶۶) سه رنج بخاته سه ر بارودوخی راستی رسته که وه، مه رجی راستی بوونی رسته ی یه که م، گرته نیی راستی رسته ی دووهمه، به نه ریکردنی رسته ی یه که م، رسته ی دووهم ئه و گرته نییه نامینی و ناراست و نالوجیکی ده بیت، له کاتیکدا پیشگریمانه سه رنج ده خاته سه ر زانیاریی هاوبه شی نیوان قسه که ر و گوینگر، که واتایه کی ئاماژه پیکراو ده گه یه نیت.

پیشگریمانه ۲: پیشتر پیشبرکیی راکردنی کردوه. — ئه گه ر له گۆره پانی راکردن و پیشبرکیی بیت.

پیشگریمانه ۳: پیشتر مه له ی کردوه — ئه گه ر له مه له وانگه یه ک بیت.

پیشگریمانه ۴: پیشتر وه رزشی له شجوانی کردوه — ئه گه ر له هۆلیکی وه رزشی بیت.

۲-۴- جیاوازی نیوان پیشگریمانه و گرته وه:

دیاردیه ی پیشگریمانه کردن، بریتییه له هه لێنجانی واتایه ک له رسته یه کی دیاریکراودا، له لایه ن وه رگری رسته (گوتاره) که وه، چونکه له راستیدا وه رگر پیشگریمانه ده کا، نه ک رسته که، ئه مه ش یه کیکه له جیاوازییه کانی نیوان گرته وه entailment و پیشگریمانه Presupposition، چونکه پیشگریمانه تاییه ته به وه رگر، گرته وه تاییه ته به خودی رسته که (که مال، ۲۰۰۹: ۹۶). له به رانه بردا گرته وه (Entailment) پیوهندییه کی لوجیکیه له نیوان دوو رسته دا، که راستی رسته ی یه که م به پیویست ده زانریت بو راستی رسته که ی دیکه (AL-) (Sulaimaan, ۲۰۱۰: ۱۸۰). واته له گرته وهدا رستهکان لیکه وته یان ههیه، نه ک قسه که ران (سورخی، ۲۰۱۶: ۵۳). که واته گرته وه چه مکیکی لوجیکیه و پیوهندی به سیمانتیکیشه وه ههیه. لوجیکیش گرنگی به ده ربڕینی وشه و ریزمانی رسته نادات، به لکو له بنه رته دا گرنگی به و واتایه ده دات، که له رسته که دا هاتوو (بالمر، ۱۹۸۵: ۵۱). به م پییه، گرته وه دیارده یه کی پراگماتیکی نییه، به لکو پیوهندییه کی لوجیکی نیوان دوو رسته یه (که مال، ۲۰۰۹: ۹۷). ههروه ها یه کیکی تر له جیاوازییه سه ره کییه کانی نیوان پیشگریمانه و گرته وه ئه وهیه، که پیشگریمانه به نه گۆری ده مینیته وه ئه گه ر هاتوو نه ریش بکریت، واته پیشگریمانه پراگماتیکییه کان مه رج نییه و نه به ستراره ته وه به راستی رسته که وه،

۲-۵-۲- پیشگريمانه‌ی راسته‌قینه Factive :Presupposition

ئەم جۆره پیشگريمانه‌یه کاتیک ږوو ددهات، که راستیه‌کی چه‌سپاو (به‌شیکي رسته‌که) به راست گريمانه بکړیت، به‌بی گویدانه راستی گشتی رسته‌که. ئەم جۆره پیشگريمانه‌یه به‌هوی کرداری راسته‌قینه یان بنیاتنانه‌وه ده‌ست پي ده‌کات، که واتای راستی ئەو دهربرپاوه‌یه که له دواي ئەوه‌وه دیت. ئەم پیشگريمانانه به‌شیوه‌یه‌کی گشتی له‌دواي کاری هندی له‌م چاوه‌گانه‌وه دین(زانین، درک‌کردن، په‌شیمان‌بوونه‌وه، پي سه‌یربوون، ناگادار‌بوون، خوش‌حالبوون) ئەمانه جوړیک له پیشگريمانه دینه‌ئاراهه، که راسته‌قینه‌یی زانیاریه‌کانی پیشگريمانه‌که دهر ده‌خات (که‌مال، ۲۰۰۹: ۱۰۳) بۆ نمونه:

(۷) ئەو ده‌زانیت، که کوبوونه‌وه‌که هه‌لوه‌شاه‌ته‌وه.

کرداری "ده‌زانیت" کرداری راسته‌قینه‌یه، ده‌بیته هوی دروست‌کردنی پیشگريمانه‌ی راسته‌قینه. کاتیک ده‌لین "ئەو ده‌زانیت" پیشگريمانه ده‌کړیت که ئەو زانیاریه‌ی دواتر دیت راست بیت.

پیشگريمانه راسته‌قینه‌کان وردن، چونکه ته‌نیا راستیه‌کان راسته‌وخو ناگه‌یه‌نن، به‌لکوو گريمانه به‌ره‌تییه‌کانیش ده‌گه‌یه‌نن، ته‌نانه‌ت ئەگه‌ر قسه‌که‌ر به‌ږوونی نه‌لایت ږووداوه‌که راسته، ئەوه گوینگر ده‌باته سه‌ر ئەوه‌ی وه‌ک راستیه‌کی دیاریکراو گريمانه‌ی بکات، ئەمه‌ش وا ده‌کات پیشگريمانه راسته‌قینه‌کان بپیته ئامرازیکی به‌هیز له پیوه‌ندیک‌کردندا، چونکه تیگه‌یشتنی هاوبه‌ش دروست ده‌کات و کاریگه‌ری له‌سه‌ر ئەوه هه‌یه، که قسه‌که‌ر و گوینگر، وه‌ک راستی وه‌ریبگر.

۲-۵-۲- جۆره‌کانی پیشگريمانه‌ی پراگماتیکی: ۱-۵-۲- پیشگريمانه‌ی بوون Existential :Presupposition

ئەم جۆره پیشگريمانه‌یه جوړیکه له پیشگريمانه‌ی پراگماتیکی، ئاماژه بۆ ئەو گريمانه‌یه ده‌کات، که شتیک بوون(وجود)ی هه‌یه، ئەو جۆره پیشگريمانانه به‌هوی ږوونی خاوه‌نداریه‌تی یان (ناسیاری - نه‌ناسیاری)ه‌وه، دروست ده‌بن (Yule, ۱۹۹۶: ۲۷). هه‌روه‌ها، له زۆربه‌ی فریزه ناوییه ناسراوه‌کاندا هه‌یه، که به‌کاریان ده‌هینیت پیبه‌ندبوونی خوی به‌بوونی ئەو شتانه‌ی که ناویان دینیت، دووپات ده‌کاته‌وه (حه‌مه‌د، ۲۰۲۴: ۱۴۶) به‌گشتی پیشگريمانه‌ی بوون له‌سه‌ر به‌نه‌مای به‌کاره‌یتانی پیکهاته‌یه‌کی دیاریکراو له رسته‌یه‌کدا هه‌یه. واته باسی شتیک ده‌کات که پیوه‌ندی به‌هه‌بوونی شتیکه‌ی تروه هه‌یه، بۆ نمونه:

(۶) هاوړپیه‌که‌م ئۆتۆمبیلکی نوی کړیوه.

له رسته‌ی (۶)دا، "هاوړپیه‌که‌م" نیشانه‌ی ناسراوی (یه‌ک) پیشگريمانه‌ی بوونی هاوړپیه‌ک ده‌کات، که گوینگر هاوړپیه‌کی ناسی و زانیاری له‌باره‌وه نییه. هه‌روه‌ها فریزی ناوی "ئۆتۆمبیلکی نوی" پیشگريمانه‌ی بوونی کړینی ئۆتۆمبیلکی نوی ده‌کړیت له‌لایه‌ن هاوړپیه‌کی قسه‌که‌ره‌وه، که گريمانه ده‌کړیت هاوړپیه‌کی که‌سیکی پیگه‌یشتوه و توانای لیخوړینی ئۆتۆمبیلی هه‌یه.

که‌واته هه‌موو ئەو زانیاریانه‌ی له پیشگريمانه‌ی بوونه‌وه به‌ده‌سته‌ده‌یترین، گرنگ بۆ تیگه‌یشتن له‌وه‌ی که زمان چۆن گريمانه‌کان و زانیاری هاوبه‌ش له‌نیوان قسه‌که‌ران و گوینگراندا داده‌ر‌یژیت.

۲-۵-۳- پیشگريمانه‌ی ليکسيکی (Lexical Presupposition): فەرھه‌نگی

له پیشگريمانه‌ی ليکسيکيدا، به‌کاره‌یتانی دهربرپینیکي دیاریکراو له‌لایه‌ن نیرره‌وه ده‌کریته بنه‌ما بۆ پیشگريمانه‌کردنی چه‌مکیکی شاراو، وه‌ک له‌هه‌ندی کاری (توانین، وازه‌یتان له، ده‌ستپیکردن به...) یاخود هه‌ندی فۆرمی وه‌ک: (دیسانه‌وه، جاریکی تر، جاران، پۆژگاریک، وا بوو... هتد)، (که‌مال، ۲۰۰۹: ۱۰۳). پیشگريمانه فەرھه‌نگیه‌کان، له واتای وشه‌کانه‌وه سهر هه‌لده‌دن، پیشنیازی دۆخیکی پیشوو یان پرۆسه‌یه‌کی به‌رده‌وام ده‌کن، ئه‌وه پیشان ده‌دن که ده‌بی شتیک پووی داییت، یان هه‌بووبیت، بۆ ئه‌وه‌ی رسته‌که واتادار بیت، بۆ نمونه:

(۸) دارا وازی له جگه‌ره‌کیشان هیناوه.

کرداری "وازی هیناوه" پیشگريمانه‌ی ئه‌وه ده‌کات، که دارا پیشتر جگه‌ره‌ی ده‌کیشان، ئه‌گه‌ر رسته‌که‌ش نه‌فی بکه‌ین، هه‌مان پیشگريمانه‌ی ده‌مینته‌وه (کریم، ۲۰۰۹: ۹۲).

ئهم جۆره پیشگريمانه‌یه چه‌سپاوه، واته ئه‌گه‌ر رسته‌که ناراستیش بیت، گريمانه‌که چه‌سپاوه (هه‌رگیز وازی لی نه‌هیناوه) به‌لام هه‌ر ئه‌و واتایه ده‌گه‌یه‌نیت، که پیشتر جگه‌ره‌ی کیشاوه.

۲-۵-۴- پیشگريمانه پیکهاته‌یی Structural Presupposition:

ئاماژه‌یه بۆ ئه‌و زانیاریانه‌ی که پیکهاته‌ی رسته‌یه‌ک ئاماژه‌ی پێ ده‌دن، واته قسه‌که‌ر وا پیشگريمانه ده‌کات، که گوێگر پیشتر هه‌ندیک راستی ده‌زانیت یان قه‌بوول ده‌کات، به‌ پشتبسته‌ن به‌ چۆنییه‌تی بنیادنانی رسته‌که. ده‌توانریت بگوتریت، نیرهر پۆنانیکی له‌م جۆره به‌کار ده‌هینیت بۆ مامه‌له‌کردن

له‌گه‌ل زانیارییه‌کدا، که به‌ جه‌ختکراوه‌یی دروسته و هه‌رگیز پیشگريمانه‌ی دروستی ئه‌و زانیارییه‌ی لی ده‌کات، رسته‌ی وشه‌ی پرسى (WH-quaestion) له‌ کوردیدا (بیگومان له‌ زمانه‌کانی تریشدا) پیشگريمانه‌ی ئه‌وه ده‌کات، ئه‌و زانیارییه‌ی دواى وشه‌ی پرس دى، دروسته (که‌مال، ۲۰۰۹: ۱۰۵). بۆ نمونه:

(۹) بۆچی وازی له کاره‌که‌ی هینا؟

له‌ رسته‌ی (۹)دا، ئه‌و زانیارییه‌ی ده‌که‌وێته دواى وشه‌ی پرسى "بۆچی" به‌راست گريمانه ده‌کریت چونکه، ناپرسیت ئایا وازی هیناوه یان نا؛ وا گريمانه ده‌کات، که وازه‌یتاوه و هه‌لده‌دات هۆکاره‌کی بزانیته.

۲-۵-۵- گريمانه‌ی پیشه‌کی ناراسته‌قینه Non-factive Presupposition:

پیشگريمانه‌ی ناراسته‌قینه، کاتیک سهر هه‌لده‌دات، که دهربرپینیک پیشنیازی ئه‌وه بکات، که راستی زانیاریه‌که گريمانه‌کراوه، نه‌ک وه‌ک راستیه‌ک وه‌رگیریت. به‌ پێچه‌وانه‌ی پیشگريمانه‌ی راسته‌قینه، که بره‌گه‌ی چه‌سپاو و راسته‌قینه گريمانه ده‌کریت، له‌ پیشگريمانه‌ی ناراسته‌قینه‌دا کۆمه‌له‌ فریزیک دین و پیشگريمانه‌ی ئه‌وه ده‌کن، که زانیارییه‌کی دیاریکراو دروست نییه، واته پیشگريمانه‌ی نادروستی زانیاریی رسته‌که ده‌کن، ئه‌مه‌ش له‌هه‌ندی کاردا پوده‌دات، وه‌ک: (خه‌ون بینین، ته‌سه‌ورکردن، نیشاندان) (علی، ۲۰۱۴: ۱۵۹)، واته ئه‌و زانیارییه‌ی ده‌که‌وێته دواى ئه‌و کارانه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی ناراست گريمانه ده‌کرین. بنیاتنانی ناراسته‌قینه بوار بۆ گومان به‌جی ده‌هیلن، یان زانیارییه‌کان وه‌ک نادیار مامه‌له‌یان له‌گه‌ل ده‌کریت. بۆ نمونه:

بهشی سییه:

۱-۳ جۆرهکانی پیشگریمانه پراگماتیکی له ئهفسانهی (هیلکهی نامی) دا: ۱-۱-۳- پیشگریمانه بوون:

(۱۲) پیرهژنهکه وتی برۆ به باوکت بلّی گۆچانیکی
ئاسن و قۆندهرهکی ئاسنت بۆ دروست بکات.
(حهسن، ۲۰۰۶، ۱۰۷)

له نموونهیه دا چهند پیشگریمانهیهک بهدی دهکریت.
یهکه، بوونی باوک که وهک پیشگریمانهیهکی
سههرکی و بنهپهتی دهردهکهوئیت له ریگهی
بهکارهینانی وشهی "باوکت"، ئهمهش ئاماژهیه بۆ
ئوهی که قسهکههر پیشگریمانهی ئوهی کردووه، که
گوئگر باوکی هیه. دووهم، پیشگریمانهی توانای
باوکهکه بۆ دروستکردنی گۆچان و قۆندهرهکی ئاسن،
که له داواکارییهکه دا دهردهکهوئیت. بهپیی ئهم
پیشگریمانهیه، باوکهکه کهسیکی شارهزا و لیها تووه
له بواری دروستکردنی کهرستهی ئاسندا.

(۱۳) له ژیر دارهکه دا مندالیکي ساوا هیه.
(حهسن، ۲۰۰۶، ۱۰۷)

له رستهی (۱۳) دا چهند پیشگریمانهیهک دهردهکهون،
که پیویسته ههموین دروستبن، بۆ ئوهی رستهکه
واتای تهواوی ههبت. یهکه، پیشگریمانه بوونی
دارهکهیه، چونکه وشهی "دارهکه" به شیوهی
ناسراو (definite) بهکار هاتووه، که ئاماژهیه بۆ
داریکي دیاریکراو و ناسراو. پیشگریمانهی دووهم
پیوهسته به شوینهوه، واته بوونی شویینیک له ژیر
دارهکه دا که دهکریت شتی تیدا ههبت. سییه، کاتیک
باسی "مندالیکي ساوا" دهکریت، پیشگریمانهی ئوه
دهکریت، که مه بهست له کهسیکی زۆر بچووکه، که
هیشتا له تهمهنی ساوا بیاده.

(۱۰) خهونم بینی که دهوله مه نم. (Yule,)
(۱۹۹۶: ۲۹)

له رستهی (۱۰) دا، ئهو زانیارییهی که وتووته دواي
(خهونم بینی) پیشگریمانه دهکریت، که ناراسته قینه
بیّت و له واقعدا کهسیکی دهوله مه ند نه بیّت، تهنها له
خهوا بینویهتی دهوله مه ند بووه. که پروداوه که
خهیاڵیه یان گریمانیه.

۶-۵-۲- پیشگریمانه دژه راستیهکان Counterfactual Presupposition:

کاتیک سهر ههله دات، که دهربرینیک ئاماژه بهوه
بکات، ئهو دۆخهی باس کراوه، پیچهوانهی واقیعه
(ئهمه، ۲۰۰۸: ۹۱). به واتایهکی تر، ئهو پروداوه
یان بارودۆخهی که ئاماژهی پین دهکریت، پروی
نه داوه، یان راست نییه و دهکرا پرو بدات، بهلام
پرویی نه داوه، کهواته ئهم جۆره پیشگریمانهیه، نهک
ههر دروست نییه، بهلکوو پیچهوانهی راستیشه،
زیاتریش له ریگهی پۆنانی رستهی مه رجییهوه
دروست دهبت، لهو جۆرهی مه رج که پیی دهگوتری
مه رجی ناراست unreal condition (که مال،
۲۰۰۹: ۱۰۶). بۆ نمونه:

(۱۱) ئهگهر زۆرتر بم خویندایه، له تاقیکردنه وه که
دهردهچووم.

بهشی یهکه می رستهی (۱۱) پیشگریمانه دهکات،
زۆری نه خویندووه بهشی دووهمی رستهی (۱۱)
پیشگریمانه دهکات، که له تاقیکردنه وه که
دهرنهچووه.

(۱۶) که سوکاری ئەحمەد پەخنەى لى دەگرن که کچه کهى له گەل خۆى هیناوه. (حه سەن، ۲۰۰۶، ۱۰۸) له م نموونه یه دا پیشگریمانه ی ئەوه دهکریت، که "ئەحمەد" وهک که سیکی راسته قینه بوونی ههیه. ههروه ها گریمانەى ئەوه دهکری، ئەحمەد کچیکی هه بیت، که پیشگریمانه یه کی راسته قینه یه، چونکه رسته که دهلی (کچه کهی)، واته پیوه ندیه خاوه ندرایتیه که (کچی ئەحمەد) وهک راستیه ک پیشگریمانه کراوه. هینانی کچه کهى له گەل خۆیدا وهک رووداویکی راسته قینه پیشگریمانه کراوه. ههروه ها (ئەحمەد که سوکاری ههیه) به شیوه یه کی راسته قینه پیشگریمانه کراوه. هه موو ئەم پیشگریمانه راسته قینه، چونکه رسته که هیچ گومانیک له سەر بوونی ئەم شتانه دروست ناکا، واته وهک راسته قینه پیشگریمانه کراون.

۳-۱-۳- پیشگریمانه ی فەرهنگی (ایکسیکی):

(۱۷) ماندوو ده بیت و ده بینیت پیلاره که دراوه و گوچانه کهى شکاوه. (حه سەن، ۲۰۰۶، ۱۰۷)

له رسته ی (۱۷) دا چه ندان گریمانەى پیشه کیی فەرهنگی هەن، که له رینگەى واتای وشه کانه وه دهرده که ون. کرداری "دراوه" که بۆ پیلاره که به کار هاتوو، پیشگریمانه ی ئەوه دهکات، پیلاره که له دۆخیکی پیشووتردا ساغ بووه و دواتر دراوه، واته گۆرانیک له دۆخه کهیدا رووی داوه. ههروه ها کرداری "شکاوه" که بۆ گوچانه که به کار هاتوو، پیشگریمانه ی ئەوه دهکات، گوچانه که پیشتر ساغ یاخود نه شکاو بووه. کرداری "ماندوو ده بیت" یش به هه مان شیوه پیشگریمانه ی دۆخیکی پیشوتر دهکات، که سه که تییدا ماندوو نه بووه. ئەم گریمانە پیشه کییانه فەرهنگیین، چونکه له واتای خودی وشه کانه وه سه رچاوه دهگرن و پیشگریمانه ی

(۱۴) ئەحمەد به پی دهروات تا له ئاوه که نزیک ده بیته وه و ده بینیت کۆمه لیک کچه قهره ج له وى دانیشینه و شت ده فروشن. (حه سەن، ۲۰۰۶، ۱۰۸)

له نموونه ی (۱۴) دا کۆمه لیک پیشگریمانه هەن. یه که م، له به کارهینانی "ئاوه که" دا پیشگریمانه ی بوونی ئاویکی دیاریکراو و ناسراو ههیه، چونکه به شیوه یه کی ناسراو (definite) به کار هاتوو. دووهم، کاتیک باسی "کچه قهره ج" دهکریت، پیشگریمانه ی بوونی کۆمه لیک کهس له نه ته وه ی قهره ج دهکریت، که ره گه زیان مینه یه. سییه م، له رسته ی "شت ده فروشن" دا پیشگریمانه ی ئەوه دهکریت، که ئەو که سانه خاوه نی که لوپهل یان شتومه کن و خه ریکی بازرگانین. ههروه ها، له به کارهینانی "له وى دانیشینه" دا پیشگریمانه ی بوونی شوینیکی گونجاو بۆ دانیشن و فروشتنی شتومه ک دهکریت. به مپیه نمونه که پره له پیشگریمانه ی جوړاو جوړ که پیکه وه یارمه تی دروستکردنی وینه یه کی تهواو ده دن له بارى دۆخه که و که سه کان.

۳-۱-۲- پیشگریمانه ی راسته قینه:

(۱۵) ده بینیت پیلاره که دراوه و گوچانه کهى شکاوه. (حه سەن، ۲۰۰۶، ۱۰۷)

له م رسته ی (۱۵) دا دوو گریمانەى پیشه کیی راسته قینه هەن، یه که میان بریتیه له (پیلاره که ههیه)، چونکه ناکری شتیک درابیت، ئەگەر له بنه مادا بوونی نه بویت. دووهمیان بریتیه له (گوچانه که ههیه)، لیره شدا ناشی شتیک شکابیت، ئەگەر له بنه په تدا بوونی نه بویت. هه ر دوو پیشگریمانه که راسته قینه ن، چونکه کاتیک ده توانین باس له درانی پیلاییک بکهین، که پیلاره که به راستی هه بویت، ته نیا کاتیکیش ده توانین باس له شکانی گوچانیک بکهین، که به راستی گوچانه که هه بویت.

دۆخىكى پېشوو تر دهكەن، كە جياوازه لە دۆخى ئىستا.

(۱۸) كۆترەكە دەنشیت و دەبیتە كچە جوانەكە.
(حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۹)

لە رستەى (۱۸) دا چەند پېشگریمانەى كى فەرەنگى بەدى دەكرين. كرداری "دەنشیت" پېشگریمانەى ئەو دەكات، كە كۆترەكە پېشتر لە دۆخى فېرندا بوو، واتە لە دۆخى كى بەرزەو هاتوو تە خوارەو. هەرەها كرداری "دەبیتە" كە گۆرانی دۆخى كۆترەكە بۆ كچە جوانەكە دەردەخات، پېشگریمانەى ئەو دەكات، كە پېشتر شتیک (كۆترەكە) لە دۆخىكى دیاریكراودا بوو و دواتر گۆراو بۆ دۆخىكى تر (كچە جوانەكە). ئەم دوو كرداری لە رېگەى واتای فەرەنگیەو گۆرانکاریەك لە دۆخى شتەكاندا پېشگریمانە دەكەن.

۳-۱-۴- پېشگریمانە پېكەتەى:

(۱۹) ئەو بۆ وا رەش بوى؟ (حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۸)

لەم رستەى (۱۹) دا پېشگریمانەى پېكەتەى هەى، چونكە پېكەتەى پرسیارەكە بە "بۆ" دەست پى دەكات، پېشگریمانەى ئەو دەكات، كەسەكە بە راستى رەش بوو و گۆرانکاریەك لە رەنگیدا پوو داو. پرسیارەكە لەسەر ھۆكاری رەش بوونەكەى، واتە رەشبوونەكە وەك راستیەك پېشگریمانە كراو لە پېكەتەى پرسیارەكەدا. لەم نمونەىدا لە رېگەى پېكەتەى پرسیارەكەو (بەكارهینانى ئامرازى پرسیارى "بۆ") زانیاریەك وەك راستیەك پېشگریمانە كراو.

(۲۰) ئەتو چۆن چوویە سەر ئەودارە؟ (حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۸)

رستەى (۲۰) ش نمونەىكى ترە لە پېشگریمانەى پېكەتەى، چونكە پېكەتەى پرسیارەكە بە ئامرازى

پرسیارى "چۆن" دروست كراو، پېشگریمانەى ئەو دەكات، كەسەكە بە راستى چوو تە سەر دارەكە. لێرەدا پرسیارەكە تەنیا لەسەر چۆنیەتى و شیوازی سەرکەوتنەكەى، نەك لەسەر ئەوێ ئایا كەسەكە چوو یان نا؟ واتە چوونە سەر دارەكە وەك راستیەك و كرداریكى ئەنجامدراو پېشگریمانە كراو لە پېكەتەى پرسیارەكەدا. لێرەشدا لە رېگەى پېكەتەى پرسیارەكەو (بەكارهینانى ئامرازى پرسیارى "چۆن") زانیاریەك وەك راستیەك و رووداوىكى ئەنجامدراو پېشگریمانە كراو.

۳-۱-۵- گریمانەى پېشەكى ناراستەقینە:

(۲۱) ئەحمەد پى وا بوو كە كۆترەكە قسەى لەگەل دەكات. (حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۸)

رستەى سەرەو (۲۱) نمونەىكى دیارى پېشگریمانەى ناراستەقینەى (Non-factive Presupposition). لەم رستەىدا، كرداری "پى وا بوو" كە یەكێكە لە كرداری ناراستەقینەكان، ئاماژە بە دۆخىكى مەعریفى دەكات، تیایدا راستى و دروستى ناوەرۆكى پېشگریمانەكە دلتیا نییە. باریكى پراگماتیكى دروست دەكات، كە تیایدا قسەكردنى كۆترەكە وەك رووداوىك لە زەینى ئەحمەددا هەى، بەلام لە واقعیدا مەرج نییە راست بێت.

۳-۲- جۆرەكانى پېشگریمانەى پراگماتیكى لە ئەفسانەى (حەوت برا)دا:

۳-۲-۱- پېشگریمانەى بوون:

(۲۲) لە گوندیک مالتیک هەبوو ژنیک و حەوت كۆرى هەبوو. (حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۴)

ئەم رستەى چەندان پېشگریمانەى گرنگ لەخۆ دەگریت، وەكو: یەكەم، رستەكە پېشگریمانەى بوونى گوندیک دەكات، واتە پېشگریمانە دەكریت كە گوندیک هەى و بوونى هەى. دووهم، پېشگریمانەى

هه‌لواسراوه، واته راستیه‌کی حاشاه‌لنه‌گره. هه‌روه‌ها کرداری "هاتنه‌وه" پیش‌گریمانه‌ی ئه‌وه ده‌کات، پیشتر له‌و شوینه‌ بوون و پویشتون، واته گه‌پانه‌وه بۆ شوینیک که پیشتر لێ بوون. پوودانی ئه‌م کردارانه‌ ناکریت نکولیان لێ بکریت، چونکه کاتیک ده‌لێن "بینیان" ئه‌مه‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی که به‌راستی ئه‌و شته‌ هه‌یه‌ و بینراوه. به‌م شیوه‌یه‌، پیش‌گریمانه‌ راسته‌قینه‌کان له‌ ڕیگه‌ی کرداره‌ راسته‌قینه‌کانه‌وه‌ دروست ده‌بن و راستیه‌کی حاشاه‌لنه‌گر ده‌خه‌نه‌ پوو، که ناکریت نکولی لێ بکریت.

(٢٥) دایکی ده‌لێت: به‌لێ حه‌وت برات هه‌یه‌، به‌لام له‌و کاته‌ی تۆ له‌دایک بووی سه‌ریان هه‌لگرت و پویشتن. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠٥)

له‌ رسته‌ی (٢٥) دا پیش‌گریمانه‌ راسته‌قینه‌کان له‌ ڕیگه‌ی کردار و کومه‌لێک ده‌ربڕینی زمانیه‌وه‌ ده‌رده‌که‌ون. کرداری "ده‌لێت" پیش‌گریمانه‌ی ئه‌وه‌ ده‌کات، که به‌راستی قسه‌یه‌ک کراوه‌ و وتراوه. هه‌روه‌ها ده‌ربڕینی "له‌دایک بووی" پیش‌گریمانه‌ی راسته‌قینه‌ی له‌دایک‌بوونی که‌سیک ده‌کات، که پووداویکی حاشاه‌لنه‌گره. کرداری "سه‌ریان هه‌لگرت و پویشتن" پیش‌گریمانه‌ی راسته‌قینه‌ی ئه‌وه‌ ده‌کات، که به‌راستی ئه‌و که‌سانه‌ ئه‌و شوینه‌یان جیه‌پشتوو. هه‌روه‌ها پیش‌گریمانه‌ی راسته‌قینه‌ی بوونی حه‌وت برا ده‌کریت له‌ ڕیگه‌ی ده‌ربڕینی "حوت برات هه‌یه‌". ئه‌م پیش‌گریمانه‌ راسته‌قینه‌ ناکریت نکولیان لێ بکریت، چونکه هه‌مویان راستیه‌کی به‌رجه‌سته‌ی حاشاه‌لنه‌گرن.

٣-٢-٣- پیش‌گریمانه‌ی فهره‌نگی (ایکسیکی):

(٢٦) فاتمه‌ چوو هه‌ر کانی بۆ ئه‌وه‌ی قاپه‌کان بشوات. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠٤)

بوونی مالیک ده‌کات له‌و گونده‌دا، که ئه‌مه‌ش ئاماژه‌یه‌ بۆ بوونی شوینیک نیشه‌جیوون. هه‌روه‌ها پیش‌گریمانه‌ی بوونی ژنیک ده‌کات، ئه‌مه‌ش ئاماژه‌یه‌ بۆ که‌سیکی ره‌گه‌ز می. جگه‌ له‌مانه‌ش، پیش‌گریمانه‌ی بوونی حه‌وت کور ده‌کات، ئه‌مه‌ش پیش‌گریمانه‌ی ژماره‌یه‌کی دیاریکراو له‌ منداڵی ره‌گه‌ز نێر ده‌کات. هه‌روه‌ها پیش‌گریمانه‌ی پێوه‌ندی دایکایه‌تی ده‌کات له‌ نیوان ژنه‌که‌ و کورپه‌کاندا، واته‌ ئه‌وان کورپه‌ی ئه‌و ژنه‌ن. ئه‌م پیش‌گریمانه‌ به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆ له‌ رسته‌که‌دا ده‌رده‌که‌ون و بۆ تیگه‌پشتنی ته‌واوی واتای رسته‌که‌ پێویستن.

(٢٣) ئه‌وان زه‌نگوله‌یه‌کیان بینی که هه‌لواسرابو. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠٤)

رسته‌ی (٢٣) پیش‌گریمانه‌ی بوونی کومه‌لێک که‌س ده‌کات، که به‌ راناوی "ئه‌وان" ئاماژه‌ی پێ کراوه، واته‌ پیش‌گریمانه‌ی ئه‌وه‌ ده‌کات، که زیاتر له‌ که‌سیک له‌و بوون. جگه‌ له‌مه‌، پیش‌گریمانه‌ی بوونی زه‌نگوله‌یه‌ک ده‌کریت. هه‌روه‌ها پیش‌گریمانه‌ی کرداریکی پێشوو ده‌کریت، ئه‌ویش هه‌لواسینی زه‌نگوله‌یه‌، واته‌ که‌سیک یان لایه‌نیک پیشتر ئه‌و زه‌نگوله‌یه‌ی هه‌لواسیوه. پیش‌گریمانه‌ی بوونی شوینیک یان شتیکیش ده‌کریت، که زه‌نگوله‌یه‌ی پێوه هه‌لواسراوه، هه‌رچه‌نده‌ راسته‌وخۆ ئاماژه‌ی پێ نه‌کراوه.

٣-٢-٣- پیش‌گریمانه‌ی راسته‌قینه‌:

(٢٤) کاتیک هاتنه‌وه‌ و بینیان زه‌نگه‌که‌ هه‌لواسراوه. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠٤)

له‌ رسته‌ی (٢٤) دا چه‌ند پیش‌گریمانه‌یه‌کی راسته‌قینه‌ به‌دی ده‌کرین. یش‌گریمانه‌کان له‌ ڕیگه‌ی کرداره‌کانه‌وه‌ ده‌رده‌که‌ون. کرداری "بینی" پیش‌گریمانه‌ی ئه‌وه‌ ده‌کات، که به‌راستی زه‌نگه‌که‌

له م رسته يه دا پيشگريمانه پيکها ته بيه کان، له ريگه ي پيکها ته ي رسته که و دربرينه پرسيا رييه کانه وه به رجه سته دهن. له دربريني "تو کيبي" که پرسيا ريکي پيکها ته بيه، پيشگريمانه ي نه وه دهکريت، که که سيک هه يه و ناسنامه که ي نه ناسراوه. هه روه ها له دربريني "چی دهک ي ليږه" که پرسيا ريکي پيکها ته بيه، پيشگريمانه ي نه وه دهکريت که که سه که کار يک دهکات و له شوي نيکي ديار يکراودايه. کرداري "دهدوزه وه" له پيکها ته ي رسته که دا پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که فاتيمه شاردراوه ته وه يان ون بووه. هه روه ها پيکها ته ي "دهلین" پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که کومه ليک که س هه ن که نه م پرسيا رانه دهکهن. نه م پيشگريمانه پيکها ته بيه يانه له ريگه ي شيوازي دروستکردني رسته که و پيوه ندييه سينتاکسيه کانه وه دروست بوون.

(۲۹) کاتي نيوه رڼو براکاني دينه وه سه ير دهکهن ماله که يان زور خاوين کراوه ته وه. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۴)

له رسته ي (۲۹) دا پيشگريمانه پيکها ته بيه کان له ريگه ي پيکها ته و دارشتني سينتاکسي رسته که وه روناون. دربريني "کاتي نيوه رڼو" وهک پيکها ته يه کي کاتي، پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که رووداو يک له کاتيکي ديار يکراودا پوده دات. پيکها ته ي "براکاني دينه وه" پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که پيشتر له شوي نه که بوون و روښتون. دربريني "سه ير دهکهن" له پيکها ته ي رسته که دا پيشگريمانه ي بينين و تيږامان دهکات. هه روه ها پيکها ته ي "ماله که يان" به هو ي پاشگري خاوه نداريتي "يان" وه پيشگريمانه ي نه وه دهکات که ماله که هي نه وانه. پيکها ته ي "خاوين کراوه ته وه" پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که پيشتر ماله که پيوست ي به خاوينکردنه وه هه بووه.

له رسته ي (۲۶) دا، پيشگريمانه فرههنگيه کان له ريگه ي وشه و دربرينه ليکسيکيه کانه وه درده که ون. وشه ي "کاني" پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که سه رچاوه يه کي ناو هه يه، که خه لک بڼ مه به ستي جياواز به کاري دهه يتن. هه روه ها وشه ي "قاپه کان" به هو ي پاشگري ناسراوي "هکان" وه پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که قاپي ديار يکراو هه ن، که پيشتر باسکراون يان دهناسرين. کرداري "بشوات" پيشگريمانه ي نه وه دهکات که قاپه کان پيسن و پيوستيان به شوشتن هه يه. هه روه ها دربريني "چووه سه ر" پيشگريمانه ي نه وه دهکات که کانيه که له شوي نيکي دوورتر له شوي ني ئيستاي (فاتمه) بووه. (۲۷) براکان دواي خواردني خواردنه که بوون به به راز. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۵)

رسته ي (۲۷) هه لگري کومه ليک پيشگريمانه ي فرههنگي يان ليکسيکيه، که له ريگه ي چهن وشه و دربرينيکي ديار يکراوه وه درده که ون. وشه ي "براکان" به هو ي پاشگري ناسراوي "کان" وه پيشگريمانه ي نه وه دهکات، که کومه له براهه کي ديار يکراو هه ن، که پيشتر باسکراون يان دهناسرين. هه روه ها وشه ي "خواردنه که" به هو ي پاشگري ناسراوي "هکه" وه پيشگريمانه ي نه وه دهکات که خواردنيکي ديار يکراو هه يه، که پيشتر باسکراوه يان دهناسريت. دربريني "دواي خواردني" پيشگريمانه ي نه وه دهکات که کرداريکي خواردن پووي داوه و ته واو بووه. دربريني "بوون به" پيشگريمانه ي نه وه گوراني دوخ يک دهکات، واته پيشگريمانه ي نه وه دهکات که دوخ يک گوراوه بڼ دوخ يکي تر.

۳-۲-۴- پيشگريمانه ي پيکها ته يي:

(۲۸) فاتيمه دهدوزه وه و دهلین تو کيبي و چی دهک ي ليږه. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۵)

۳-۲-۶- پیش‌گریمانه‌ی دژه راستیه‌کان:

(۳۲) ئەگەر کچت بو ئەوا بیژینگى هه‌ل‌واسه به دەرگا‌که‌وه. (حه‌سه‌ن، ۲۰۰۶، ۱۰۴)

له‌م رسته‌یه‌دا، پیش‌گریمانه دژه راستیه‌کان له رینگه‌ی پیکهاته‌ی مهرجی "ئەگەر" هه‌وه دهرده‌که‌ون. ئەم جو‌ره پیش‌گریمانه‌یه باس له بارودۆخیک ده‌کات، که ئیستا راست نییه یان پیچه‌وانه‌ی راستیه. کاتیک ده‌وتریت "ئەگەر کچت بو" پیش‌گریمانه‌ی ئەوه ده‌کات، که ئیستا کچی نییه، یان هیشتا منداله‌که له‌دایک نه‌بووه. هه‌روه‌ها دهربرینی "بیژینگى هه‌ل‌واسه" وه‌ک ئەنجامیکى دژه راستی، پیش‌گریمانه‌ی ئەوه ده‌کات، که ئەم کرداره ئیستا ئەنجام نه‌دراوه و ته‌نها له‌ حاله‌تی رودانی مهرجه‌که‌دا (واته‌ بوونی کچ) ئەنجام‌ده‌ریت. ئەم جو‌ره پیش‌گریمانه‌یه زۆر جار له رینگه‌ی رسته‌ی مهرجی و دهربرینی خه‌یالی یان گریمانه‌یه‌وه دهرده‌که‌ویت و باس له بارودۆخیک ده‌کات، که پیچه‌وانه‌ی واقعی ئیستایه.

۳-۳- پیش‌گریمانه‌ی پراگماتیکی له ئەفسانه‌ی (راوی چپای ره‌ش‌دا): ۳-۳-۱- پیش‌گریمانه‌ی بوون:

(۳۳) پیاویک هه‌بوو سى کور (ئهمه‌د، محهمه‌د، مه‌حمود) و کچیکى هه‌بوو. (حه‌سه‌ن، ۲۰۰۶، ۱۰۱)

له‌ رسته‌ی (۳۳) دا‌چهندان پیش‌گریمانه‌ی بوون هه‌ن. سه‌ره‌تا، دهربرینی "پیاویک هه‌بوو" پیش‌گریمانه‌ی بوونی که‌سیک ده‌کات. پاشان، کاتیک باسی "سى کور" ده‌کریت، پیش‌گریمانه‌ی بوونی سى مندالی کور ده‌کریت، که ناوه‌کانیان له‌ که‌وانه‌که‌دا دیاریکراوه (ئهمه‌د، محهمه‌د، مه‌حمود). هه‌روه‌ها باسکردنی "کچیکى" پیش‌گریمانه‌ی بوونی مندالیکی کچ ده‌کات. له‌ نمونه‌که‌دا وشه‌ی "هه‌بوو" دوو جار به‌کار هاتووه، هه‌ردوکیان ئاماژه‌ن بۆ پیش‌گریمانه‌ی

۳-۲-۵- پیش‌گریمانه‌ی ناراسته‌قینه‌:

(۳۰) وا ده‌زانن کورپکیان بووه. (حه‌سه‌ن، ۲۰۰۶، ۱۰۴)

له‌ رسته‌ی (۳۰) دا پیش‌گریمانه ناراسته‌قینه‌کان له رینگه‌ی کرداری "وا ده‌زانن" هه‌وه به‌رجه‌سته بوون، که کرداریکه پیش‌گریمانه‌ی راستی و دروستی پروداوه‌که ناکات، واته پیش‌گریمانه‌ی ئەوه ناکات که به‌راستی کورپکیان هه‌یه یان نا. "واده‌زانن" وه‌ک کرداریک ته‌نیا بیرکردنه‌وه و گومانیک دهرده‌بریت، له‌وانه‌یه راست بیت یان نا. ئەم جو‌ره پیش‌گریمانه‌یه جیاوازه له‌ پیش‌گریمانه‌ی راسته‌قینه، چونکه هه‌چ دلناییه‌ک نابەخشیت به راستی و دروستی پروداوه‌که. به‌مپیه، پیش‌گریمانه‌که ته‌نها باوه‌ر و بیرکردنه‌وه‌یه‌که که له‌وانه‌یه راست نه‌بیت و ته‌نها له زه‌ینی که‌سه‌کاندا هه‌بیت.

(۳۱) براکانی فاته‌مه‌ وا ده‌زانن که‌س له‌ ماله‌که‌دا نییه. (حه‌سه‌ن، ۲۰۰۶، ۱۰۴)

له‌ رسته‌ی (۳۱) دا پیش‌گریمانه ناراسته‌قینه‌کان له رینگه‌ی کرداری "وا ده‌زانن" هه‌وه په‌یان پیده‌برین. ئەم کرداره پیش‌گریمانه‌ی راستی و دروستی بارودۆخه‌که ناکات، واته پیش‌گریمانه‌ی ئەوه ناکات، که به‌راستی که‌س له‌ ماله‌که‌دا هه‌یه یان نییه. کرداری "وا ده‌زانن" ته‌نها باوه‌ر و بۆچوونیکى براکانی فاته‌مه‌ دهرده‌بریت سه‌باره‌ت به‌ چۆل بوونی ماله‌که‌که، که له‌وانه‌یه ئەم باوه‌ره هه‌له‌ بیت و له‌ راستیدا که‌سیک یان که‌سانیک له‌ ماله‌که‌دا هه‌بن. ئەم جو‌ره پیش‌گریمانه‌یه دلنایى نابەخشیت به بارودۆخه‌که و ته‌نها گوزارشت له‌ باوه‌ر و تیگه‌یشتنیکى تابه‌ت ده‌کات، که له‌وانه‌یه پیچه‌وانه‌ی راستی بیت.

راسته. هر بویه له م نمونه یه دا پیشگریمانه دهکریټ که: نه حمده دوو برای هه یه، براکانی ماینیان هه یه، ماینه کان له شوینیکی دیاریکراودان (له وین) نه م زانیاریمانه هه مویان راستن، چونکه کرداری "زانی" به کار هاتووه.

(۳۶) نه حمده بوی ده رکهوت، که نه و کابرایه براکانی وی کوشتییه. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۱)

له نمونه ی (۳۶) دا "بوی ده رکهوت" که کرداریکی راسته قینه یه، پیشگریمانه ی راسته قینه ی تیدایه. کرداری "بوی ده رکهوت" هاوشیوه ی کردارهکانی (زانی، دلنیاو، تیگه یشت) کار دهکات و پیشگریمانه ی راسته قینه دروست دهکات. واته کاتیک دهلین "نه حمده بوی ده رکهوت" پیشگریمانه دهکریټ که نه و زانیارییه ی دوی کرداره که هاتووه راسته، که نه ویش "نه و کابرایه براکانی وی کوشتییه". له م نمونه یه دا چند پیشگریمانه یه کی راسته قینه هه یه: راسته کابرایه ک هه یه، راسته نه حمده برای هه یه، راسته نه و کابرایه براکانی نه حمده ی کوشتووه. نه م پیشگریمانه راسته قینانه به هو ی به کارهینانی کرداری "بوی ده رکهوت" دروست بوون، چونکه نه م کرداره پیشگریمانه ی راستی و دروستی نه و زانیاریمانه دهکات، که دوی خو ی دین.

۳-۳-۳- پیشگریمانه ی فهرهنگی (لیکسیکی):

(۳۷) هه موو به سه رهاته که ی له بۆ خاری گیرایه وه. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۲)

له نمونه ی (۳۷) دا کرداری "گیرایه وه" پیشگریمانه ی لیکسیکی تیدایه، چونکه نه م کرداره پیشگریمانه ی نه وه دهکات که: به سه رهاتیک پووی داوه، که سیک هه یه که به سه رهاته که ی بۆ گیراوه ته وه (خاری)، که سیکیش هه یه که به سه رهاته که ی گیراوه ته وه. واته

بوون. له پووی پراگماتیکه وه، نه م ده ربینه پیشگریمانه ی بوونی خیزانیکی پیټج که سی دهکات (باوک، سی کور و کچیک).

(۳۴) کابرایه که پیش مردنی وه سیه تی کرد و گوتی مه چوونه (چیای رهش). (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۱)

له م رسته یه دا چند پیشگریمانه یه کی بوون به دیده کریټن. سه رهتا، وشه ی "کابرایه که" پیشگریمانه ی بوونی که سیک دهکات. دووه م، دهسته واژه ی "پیش مردنی" پیشگریمانه ی نه وه دهکات، که نه و که سه مردوه یان ده مریت. سییه م، "وه سیه تی کرد" پیشگریمانه ی نه وه دهکات، که وه سیه تیک هه بووه. چواره م، ناوی شوینی "چیای رهش" پیشگریمانه ی بوونی شوینیکی دیاریکراو دهکات، که هه یه و خه لک دهیناسن. له پووی پراگماتیکه وه، نمونه ی (۳۴) پیشگریمانه ی نه وه دهکات، که که سانیک هه ن، که وه سیه ته که یان بۆ کراوه و ده توان بچنه نه و شوینه. نه م پیشگریمانانه له پیکهاته ی رسته که دا به شیوه یه کی ناراسته وخو درده که ون و سه ره پای نه رینیکردنه وه ی کرداره که (مه چوونه)، پیشگریمانه کان هر به جیگیری ده میټنه وه.

۳-۳-۲- پیشگریمانه ی راسته قینه:

(۳۵) نه حمده زانی ماینهکانی هه ردوو براکانی وا له وینه. (حه سه ن، ۲۰۰۶، ۱۰۱)

له نمونه ی (۳۵) دا کرداری "زانی" که کرداری راسته قینه یه، ده بیته هو ی دروستکردنی پیشگریمانه ی راسته قینه. کاتیک دهلین "نه حمده زانی" پیشگریمانه دهکریټ، که نه و زانیارییه ی دواتر دیت راسته. واته راسته که "ماینهکانی هه ردوو براکانی وا له وینه". کرداری "زانی" کاتیک به کار دیت، پیشگریمانه ی نه وه دهکات، که نه و شته ی باسی دهکا

دووه، براكه‌ی مه‌حمەد پيشتر دەرديكى به‌سه‌ردا هاتووه. ئەم پيشگريمانانه له پيڤهاته و ستراکچه‌ری رسته‌که‌وه سه‌رچاوه‌يان گرتووه و ئەگەر رسته‌که‌ش نه‌ری بکريته‌وه، ئەم پيشگريمانانه هەر دەمین.

(٤٠) کابرا به فاتيمه‌ی گوت: دەرمانه‌ک هه‌یه له‌بۆم بينه ئەمن چاده‌بمه‌وه وه‌لا فاتيمه‌ش دەرمانه‌که‌ی له‌بۆ هينا چای کرده‌وه. به‌س بئ ئەوه‌ی برای بزانی. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠١)

له‌ نمونه‌ی (٤٠) دا دەربرینی "دەرمانه‌که" له‌گه‌ل "که‌ی ناسراوی پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی دروست ده‌کات، چونکه پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که دەرمانیکی دياریکراو و ناسراو هه‌یه که پيشتر باسکراوه. هه‌روه‌ها، دەربرینی "چای کرده‌وه" پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی تيدايه که پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که که‌سه‌که پيشتر نه‌خۆش بووه. له‌ کوتايشدا، دەربرینی "بئ ئەوه‌ی برای بزانی" پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی دروست ده‌کات که پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که فاتيمه‌ی برای هه‌یه.

له‌ نمونه‌یه‌دا، پيڤهاته‌ی رسته‌کان چەند پيشگريمانانه‌یه‌ک ده‌خه‌نه‌ روو: دەرمانیکی دياریکراو هه‌یه (له‌ ريگه‌ی "که‌ی ناسراوی)، که‌سه‌که نه‌خۆش بووه (له‌ ريگه‌ی "چای کرده‌وه")، فاتيمه‌ی برای هه‌یه (له‌ ريگه‌ی باسکردنی برا له‌ کوتايی رسته‌که).

٣-٥- پيشگريمانانه‌ی ناراسته‌قينه:

(٤١) ئەحمەد وايزانی پياوه‌که مردووه. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠١)

له‌ نمونه‌ی (٤١) دا کرداری "وايزانی" پيشگريمانانه‌ی ناراسته‌قينه دروست ده‌کات. ئەم کرداره پيشگريمانانه‌ی راستی و دروستی ئەو زانياريه‌ی دواي خوی ناکات، به‌لکوو ته‌نها ئاماژه به‌وه ده‌کات،

کرداری "گيرانه‌وه" پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که پيش گيرانه‌وه‌که رووداويک هه‌بووه و که‌سيک هه‌یه که گویی ليگرتووه. بۆيه له‌ رووی پيڤهاته‌ی ليکسيکيه‌وه، ئەم کرداره چەند پيشگريمانانه‌یه‌کی هه‌یه، که سه‌ر به‌ واتای وشه‌که‌ن و جيا ناکرينه‌وه ليی، ته‌نانه‌ت ئەگەر رسته‌که نه‌رينيش بکريت (نه‌يگيرايه‌وه)، ئەم پيشگريمانانه‌ی ليکسيکيه‌يه‌ هه‌ر دەمین، چونکه به‌شيکن له‌ واتای بنه‌ره‌تی وشه‌که.

(٣٨) ئەحمەد گه‌رايه‌وه گوندي. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠١)

له‌ نمونه‌یه‌دا کرداری "گه‌رايه‌وه" له‌ رووی واتای ليکسيکيه‌وه پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که که‌سه‌که پيشتر له‌و شوينه‌ بووه و دواتر رويشتووه و ئيستا دووباره ده‌گه‌ريته‌وه بۆی. واته پيشگريمانانه‌ی رويشتن و له‌وئ بوونی پيشوی ده‌کات. نمونه‌که پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که کاتيک ده‌لئين "ئەحمەد گه‌رايه‌وه گوندي" ئەحمەد پيشتر له‌و گونده ژياوه يان بووه و دواتر چوووه بۆ شوينیکی تر و ئيستا دووباره گه‌راوه‌ته‌وه.

٣-٤- پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی:

(٣٩) له‌بۆ سبه‌ينی مه‌حمەدیش چوو بۆ چيای ره‌ش به‌ده‌ردی براكه‌ی چوو. (حه‌سه‌ن، ٢٠٠٦، ١٠١)

له‌ نمونه‌ی (٣٩) دا وشه‌ی "مه‌حمەدیش" له‌گه‌ل ئامرازی "یش" پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی دروست ده‌کات، چونکه پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات، که پيش مه‌حمەد که‌سيکی تر چوووه بۆ چيای ره‌ش. هه‌روه‌ها ده‌سته‌واژه‌ی "به‌ده‌ردی براكه‌ی چوو" پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی تيدايه، چونکه پيشگريمانانه‌ی ئەوه ده‌کات که براكه‌ی پيشتر دەرديکی به‌سه‌ر هاتووه. واتا ليره‌دا دوو پيشگريمانانه‌ی پيڤهاته‌ی هه‌ن: يه‌که‌م، که‌سيکی تر پيش مه‌حمەد چوووه بۆ چيای ره‌ش، و

۱. پېشگریمانەى پراگماتىكى بىنەمايەكى گرنگى پرۆسەى دروستبوونى واتايە، كردهى پېۋەندىكردن دەۋلەمەند دەكەن و دەبن بە پردىك لەنىۋان نېرە و ۋەرگر. پېشگریمانە بە ھەموو جۆرەكانىيەۋە پۇلىكى بەرچاۋيان ھەيە و كاريگەرييەكانى گىرانەۋە قوولتر دەكەن و خوينەر بەرە و تىگەيشتىكى زياتر دەبەن. متمانە بە ۋوداۋەكان دەبەخشىن و ھەستكردن بە بەردەۋامى و پېشكەۋتنى لۆژىكى لەناو گىرانەۋەكە دروست دەكەن.

۲. لە دەقە ئەفسانەيىيە ۋەرگىراۋەكانى ئەم توۋىژىنەۋەيەدا، پېشگریمانەى بوون، ئەو كەس و بابەتە پېۋەندىدارانە دەناسىن، كە لە جىھانى ئەفسانەكەدا بەشدارن. ئەمەش يارمەتى خوينەر دەدات بۇ چوونە ناو جىھانى گىرانەۋەكە.

۳. پېشگریمانە ھەرھەنگىيەكانىش لە ھەرسى ئەفسانەدا ئەۋە نىشان دەدەن، چۆن زمان دەتوانىت گریمانە ناراستەۋخۆكان لەناو تاك وشەيەكدا ھەلبىگرىت، كە تىگەيشتى گويگران، خوينەران بۇ ۋوداۋەكان يان بارودۆخەكان زياتر و قوولتر دەكات.

۴. پېشگریمانە پىكەتەيىيەكان، پۇلىكى گرنگ دەگىرن لە ئەفسانەدا، چونكە گریمانەكان چر دەكەنەۋە ھەرۋەھا لىكدانەۋە ئەگەرييەكان سنووردار دەكەن، گويگر ھان دەدەن بەردەۋام بن بۇ دەستكەۋتنى زانىارىيى زياتر، ھەرۋەھا جوولە و بەردەۋامى بە ۋەوتى گىرانەۋە دەدەن.

۵. لە ھەرسى ئەفسانەدا، گىرانەۋەكان پشت بە گریمانە ۋەونەكان دەبەستن سەبارەت بە ۋوداۋە راستەقىنەكان بۇ درىژەدان بە ۋوداۋەكان و دروستكردىنى پردى پېۋەندى لە نىۋان واقع و خەون و خەيالەكاندا. بە پېچەۋانەۋە پېشگریمانە

كە ئەحمەد ۋاى بۇچوۋە يان ۋوۋاى ۋابوۋە كە پياۋەكە مردوۋە. واتە ناتوانىن دلىيابين لەۋەى كە پياۋەكە بەراستى مردوۋە يان نا. كىدارە ناراستەقىنەكانى ۋەك (ۋايزانى، پىيوابو، گومانى كىرد) پىچەۋانەى كىدارە راستەقىنەكانن (زانى، دلىيابو، بۇى دەرکەۋت) كە پېشگریمانەى راستى و دروستى زانىارىيەكان دەكەن. لەم نمونەيەدا "ۋايزانى" تەنھا بۇچوون و گومانى ئەحمەد دەرەخات و ناكرىت ۋەك راستىيەك سەيرى ئەو زانىارىيە بكەين.

۳-۶-۳- پېشگریمانەى دژە راستىيەكان:

(۴۲) ئەگەر پىلاۋەكانى لەبەر بكردايە، دويشكەكە دەيكوشت. (حەسەن، ۲۰۰۶، ۱۰۲)

لە نمونەى (۴۲)دا پېشگریمانەى دژە راستى لە رىي ئامرازى مەرجى "ئەگەر" و كىدارى "بكردايە" كە لە شىۋەى زەمەنى خەيالى (Subjunctive)دايە، دروست بوۋە. رستەكە پېشگریمانەى دژە راستى دەكات، چونكە پېشگریمانەى ئەۋە دەكات كەسەكە پىلاۋەكانى لەبەر نەكردوۋە. واتە لە راستىدا پىلاۋەكانى لەبەر نەكردوۋە و بۇيە دويشكەكە نەيكوشتوۋە. لىرەدا پېشگریمانەكە دژ بە راستىيە چونكە دۇخىكى خەيالى و پىچەۋانەى ئەۋەى ۋوۋى داۋە دەرەخات. واتە، لە پېشگریمانە دژە راستىيەكاندا، ھەمىشە دوو لايەن ھەن، ئەۋەى كە لە راستىدا ۋوۋى داۋە (پىلاۋەكانى لەبەر نەكردوۋە و دويشكەكە نەيكوشتوۋە). ئەۋەى كە دىكرا ۋوبدات بەلام ۋوۋى نەداۋە (ئەگەر پىلاۋەكانى لەبەر بكردايە، دويشكەكە دەيكوشت).

ناراسته قینه بیه کان ناروونی دهناسینن، به بی ئه وهی پیه بند بن به راستیه که یان.

۶. له هه رسی ئه فسانه ی وه رگیراوی ئه تویژینه وه یه دا پیشگریمانه دژه راستیه کانیش ریگه به قسه که ران ددهن، بیر له هه له کانی رابردوو، دهرفته له ده سچوو هکان بکه نه وه، به دهربرینی په شیمانی یان نائومیدی بویه ئه م جوره پیشگریمانه یه رۆلکی به رچاو ده گیرن له گیرانه وهی ئه فسانه و چیرۆک و رۆمانه کاندان.

سه رچاوه کان

۱. ئه حمه د، تریقه عومه ر (۲۰۰۸). مه به سستی پراگماتیکی له وتاردا، نامه ی ماسته ر، کۆلیژی زمان، زانکۆ سلیمانی.
۲. حه سه ن. مولود ابراهیم، (۲۰۰۶). هیلکه ی نامی، به رگی یه که م، به شی یه که م، هه ولیر: کتبخانه ی گشتی.
۳. حه مه د، ده ریا سابو، (۲۰۲۴) گریمانه ی پیشه کی له چه ند مانشی تیکی گوڤاری "که کۆن" دا، گوڤاری زانکۆی کۆیه، ب: ۷، ژ: ۲. <https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n2y2024> pp144-155
۴. علی، محمه د محه که دا یونس، (۲۰۱۰) سه ره تاییک بو زانسته کانی واتاسازی و پراگماتیک، و: نه ریمان عبدالله خوشناو، چاپی یه که م، هه ولیر: چاپخانه ی مناره.
۵. عیسی، مناف موسی، قاسم، هدی عبدالقادر (۲۰۲۳). به رجه سته بوونا گریمانین پیشه د کومینتین تۆپین جفاکیدا (مالپه ری رۆداو) وه کو نمونه، گوڤاری ئه کادیمی یا زانکۆی نه ورۆز پ. ۱۲، ژ: ۴.
۶. کریم، عومه ر مه حمود، (۲۰۰۹)، سیمای پراگماتیکی و سیمانتیکی گریمانه پیشه کییه کان، تیزی دکتورا کۆلیژی زمان، زانکۆی کۆیه.

۷. کریم، عمر محمود، رسول، صلاح حویزی (۲۰۱۹) سینتا پراگماتیکی ئامرازه کانی لیکدان له زمانی کوردیدا، گوڤاری زانکۆی کۆیه، ب: ۲، ژ: ۲. <https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n2y2019> pp1-8
۸. غلی، شیرزاد صبری، (۲۰۱۴)، پراگماتیک. هه ولیر: چاپخانه ی حاجی هاشم.
۹. یۆل، جورج، (۲۰۱۶)، مه به ستناسی (پراگماتیک)، له ئینگلیزییه وه د. رحیم سورخی. چاپی یه که م، چاپخانه ی تاران.
۱۰. که مال، دیار علی (۲۰۰۹). گوڤاری سیاسی کوردی له روانگه ی پیشگریمانه کردنه وه، تیزی دکتورا، کۆلیژی زمان، زانکۆی سه لاهه دین، هه ولیر.
۱۱. محمه د، دارا حمید، (۲۰۰۱)، شیکاری رسته ی ئالۆز له روانگه ی پراگماتیکه وه. تیزی دکتورا. فاکه لته په روه رده. ز. سلیمانی.
۱۲. محمود، ئافیس تا کمال (۲۰۰۶). پراگماتیکی رسته پرسار و فه رمان له دیالیکتی کرمانجی حوارودا، نامه ی ماسته ر، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلیمانی.
۱۳. ف.أ.ل. بالمر (۱۹۸۵)، ترجمه: مجید عبدالحلیم الماشطه، البغداد: جامعه المستنصریه.
- ۱۳- I-Sulaimaan.M.M, (۲۰۱۰). Semantics And Pragmatics, First Edition, Maktab Al-Ula, Mosul.
- ۱۴- ane, Samadhan Subhash, (2021). Philosophy, Logic and Pragmatic Presupposition. Article In International Journal Of Advanced Research.
- ۱۵- rystal, David, (2008). Dictionary Of Linguistics And Phonetics. First published: 6 June. First published: 6 June

air, F. (1973). The Fallacy Of Many Questions: Or, How To Stop Beating Your Wife. Southwestern Journal.

evinson, Stephen C, (1983). Pragmatics, Cambridge: Cambridge University Press.

ule, George, (1996). Pragmatics, Oxford: Oxford University Press.

ملخص

هذه الدراسة بعنوان الافتراضات المسبقة في الأساطير الكردية، بيضة نامى " أنموذجاً). هناك تحليلات برجماتيكية -ذرائعية- قليلة للنصوص الأسطورية الكردية في إطار ظاهرة الافتراضات المسبقة. تكمن أهمية هذه الدراسة في انها جانب تطبيقي لتحليل النصوص في سياق البرجماتيكية، وتبين أن النصوص الأدبية كأى نص آخر ترتبط بالمبادئ اللغوية، مع بيان دور البرجماتيكية ونظرياتها في تحليل النصوص الأدبية.

البحث يندرج ضمن حدود اللغويات البرجماتيكية والبرجماتيكية الأدبية. بيانات البحث هي الأساطير (بيضة نامى، الإخوة السبعة، صياد الجبل الأسود) في كتاب "، بيضة نامى " وهو عبارة عن مجموعة من الأساطير والقصص المتنوعة من الفولكلور الكردي. تفترض الدراسة أن الافتراضات المسبقة، كظاهرة برجماتيكية، موجودة في البناء الدلالي لهذه الأساطير، ويمكنها الكشف عن المعاني العميقة والسياقات الثقافية وراء السرديات الأسطورية، تهدف الدراسة إلى إثبات أن التحليل الافتراضي يكشف المعنى العميق للنصوص. في هذه الدراسة تم استخدام المنهج الوصفي التحليلي لتحليل النصوص وفهم المعاني البرجماتيكية للصيغ الافتراضية.

يتكون محتوى البحث من فصلين وخاتمة. في الفصل الأول، تتم مناقشة مصطلح الافتراضات المسبقة، ثم تتم مناقشة كلا النوعين من الافتراض: الافتراض الدلالي والافتراض البرجماتي، ثم يتم شرح الفرق بين الافتراض والاستيلاء، ويتم شرح الفرضيات الحقيقية، وغير الواقعية، والمضادة للواقعية، والثقافية، ورواني. الفصل الثاني: الجزء التطبيقي: في هذا الفصل يتم شرح أنواع الافتراضات المسبقة في الأساطير (هيكلى نامى، الإخوة السبعة، صياد الجبل الأسود) بالتفصيل. وأخيراً تم عرض النتائج وقائمة المصادر وملخص البحث باللغتين العربية والإنجليزية.

الكلمات المفتاحية: الأسطورة، البرجماتيكية، الافتراضات المسبقة، الاستيلاء، بيضة نامى.

Pragmatic Presupposition in Kurdish Myths: A Case Study of Helkay Name

Abstract

This study investigates Presupposition as a linguistic phenomenon in Kurdish Myths, focusing on cases where meaning is inferred rather than explicitly stated. The research is motivated by the limited attention given to the pragmatic deconstruction of Kurdish Myths within the framework of Presupposition. It highlights the role of Pragmatics in literary texts, emphasizing that literary discourse, like other forms of communication, relies on fundamental linguistic structures while incorporating pragmatic theories. The

dataset consists of three Kurdish Myths — Helkay Name, The Seven Brothers, and The Raven of the Black Mountain—from the Helkay Name collection. The findings suggest that Presupposition functions as a crucial pragmatic tool in shaping the semantic structure of these Myths, revealing deeper cultural and contextual meanings. A descriptive-analytical methodology is employed to categorize types of Presupposition and their functions. The study is structured into two sections: a theoretical overview and a practical analysis of Presupposition in the selected Myths.

Key Words: Myth, Pragmatics, Presupposition, Entailment, Helkay Name.